Läsliv

2014 #3

Det ska vara enkelt att läsa

EN TIDSKRIFT FRÅN MYNDIGHETEN FÖR TILLGÄNGLIGA MEDIER

5
lästips om konstnärliga öden

Komikern och författaren Olof Wretling:

”Jag skiter i att stava rätt”

Centrum för lättläst och MTM blir ett

NOBELT PRIS: SÅ VÄLJER SVENSKA AKADEMIN ÅRETS PRISTAGARE I LITTERATUR

Vikten av böcker!

Det pratas politik till höger och vänster. Men låt oss skippa politikersnacket en stund och ägna oss åt något annat viktigt – litteratur. Och tillgänglig litteratur är viktigare än viktigt. På höstens bok- och biblioteksmässa finns naturligtvis MTM på plats. Vi visar bland annat våra fantastiska ”konstverk”– de taktila bilderböckerna, som innehåller skinn, ull och annat ljuvligt att känna på. Nytt för i år är att vi flyttar in i C-hallen och håller massvis av kortseminarier på en scen vid montern. Håll utkik!

> Skippa politiker-snacket en stund.

Och höstens stora snackis är förstås vem som får Nobelpriset i litteratur. Vem tror du? På nästa sida kan du läsa vad folk på stan tror och längre in i tidningen får du veta hur arbetet bakom att hitta vinnaren går till.

Trevlig höstläsning!

Lena Boqvist
redaktör

INNEHÅLL SEPTEMBER

3 Nytt från MTM
4 Aktuellt: Centrum för lättläst och MTM blir ett
5 Nyheter i korthet
6 Porträtt av Olof Wretling: ”Hämningslös relation till språket”
9 Barn & ungdom
12 Tema demokrati: Södertörns högskola
16 Utblick världen: Nobelpriset i litteratur
19 Tidsfördriv
20 Boktipset: Kvinnan bakom konsten

Läsliv ges ut av Myndigheten för tillgängliga medier. Citera oss gärna men ange källa. **September 2014 nr 3. Utgivning:** 4 nr/år. Nästa nummer kommer ut i december 2014. **Ansvarig utgivare:** Roland Esaiasson. **Redaktör:** Lena Boqvist, lena.boqvist@mtm.se. **Grafisk form:** Oktavilla. **Layout:** Marita Forsberg. **Redaktion:** Carina Gerdin, Anna Gustafsson Chen, Anne Stigell. **Tryck:** Tabergs tryckeri. **Adress:** MTM, Box 5113, 121 17 Johanneshov. **Kostnadsfri prenumeration:** Registrera dig via lasliv@mtm.se. Finns som tryckt version, taltidning samt på mtm.se. **Telefon:** 08-580 02 700 (vx). **Internet:** www.mtm.se. **ISSN:** 2001-7103. **Omslagsfoto:** Sofia Wretling (på bilden komikern och författaren Olof Wretling).

Dessa symboler finner du vid vissa boktitlar, symbolerna anger om böckerna finns att låna som talbok eller punktskriftsbok i legimus.se.

T TALBOK P PUNKTSKRIFTSBOK

Nu finns det nästan 55 000 användare som laddar ner själva från MTM:s bibliotek legimus.se eller lyssnar på appen Legimus. Hälften är under 18 år och många skriver och vittnar om sina första verkliga läsupplevelser!

Roland Esaiasson, generaldirektör MTM

Två nya ansikten på MTM

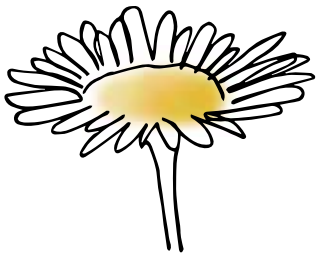
Här är Tobias Willstedt och Helena Nordqvist, två nyförvärv på MTM! Tobias ansvarar för folkbiblioteksfrågor och Helena för området skolbibliotek. Ni möter dem framöver på konferenser, mässor och studiedagar. Helena medverkar även som krönikör i detta nummer.

13–14 november

Daisykonferens

13–14 november har Svenska Daisykonsortiet sin årliga konferens i Stockholm. Välkommen att höra om det senaste som rör tillgängliga böcker och tidningar. Anmälan görs via mtm.se.

MTM på Bok & Bibliotek

Välkommen till MTM:s monter C02:40 på Bok- och biblioteksmässan i Göteborg 25-28 september. Vi svarar på frågor om tillgängliga medier, delar ut Amy-priset till årets tillgänglighetshjälte och håller kostnadsfria seminarier om taltidningar och äppelhyllor. Vi deltar i Kulturrådets seminarium **Att nå litteraturen** och ger tillsammans med Centrum för lättläst ett seminarium om rätten till kultur och information. Läs mer på mtm.se.

Amy-priset delas ut 25 september kl 17.00 på Bibliotheksscenen i D-hallen. Nominerade är:

- Gudbjörg Gudjonsdottir Holm, Skoldatateket, Norrköping
- Anne Ljungdahl, Enheten för skolstrategiskt stöd, Västerås
- Perra Jansson, Skoldatateket, Katrineholm
- Britt Nedestam, Penndraget förlag, Lerum
- Truls Nord, projekt Taktil foto, Stockholm
- Henryk Rubinstein, Textalk AB, Mölndal

AMYPRISET

Vem vill du ska få Nobelpriset i litteratur?

Elton Löjdkvist, 5, börjar skolan i höst, Årsta

– Jo Nesbø som skriver om Doktor Proktors Pruttpulver. Eller han som gör Bamse. Doktor Proktors Pruttpulver är den bästa bok jag vet. När man äter pulvret kommer man högre än ett jättehögt träd.

Annika Andersson, 67, pensionär, Årsta

– Jag tycker Astrid Lindgren, postumt. Hon väjde inte de svåra sakerna, det var inte bara sockersött. Hon skildrade verkligheten, fast med surrealism. Och hon är ständigt aktuell.

Anna Lundqvist, 48, miljökonsult, Norrköping

Isabel Allende. För berättandet, hon har många spännande vändningar i sättet hon skriver. Och ett språk som är färgrikt och mustigt, inte stramt.

Sara Östlund, 31, studerande, Gärdet

– Joyce Carol Oates. Hon får med både livsöden och en hel nations historia mellan pärmarna.

1 januari 2015 inordnas Centrum för lättläst i Myndigheten för tillgängliga medier. Det stod klart när Riksdagen den 18 juni tog ställning till regeringens proposition Lättläst (SOU 2013:58) om framtiden för lättläst.

TEXT ANNE STIGELL **ILLUSTRATION** CARINA GERDIN

Centrum för lättläst och MTM blir ett

I och med att Centrum för lättläst förs in i Myndigheten för tillgängliga medier blir MTM ett nationellt kunskapscenter. Centret ska informera om tillgängliga medier, där lättläst ingår, samt bevaka teknikutveckling och aktuell forskning. Utgångspunkt och målsättning är att alla ska ha tillgång till litteratur och samhällsinformation oavsett läsförmåga. Både ett brukarråd och ett vetenskapligt råd bildas för att arbeta med frågan.

Arbetet med lättläst ska även fortsättningsvis ske utifrån målgruppens behov och med hänsyn till de format som målgrupperna behöver, såväl tryckt som digitalt. Det betyder exempelvis att Lättläst-tjänsten kommer att vara en del av kunskapscentret och att funktionen med läsombud finns kvar och utvecklas. LL-förlaget som varumärke består och verksamheten ska fokusera på utgivning som inte prioriteras av marknaden. Produktioner som redan är beslutade kommer att ges ut som planerat.

När det gäller nyhetstidningen 8 Sidor gav riksdagen regeringen i uppdrag att utreda om huvudmannaskapet för tidningen ryms inom ramen för ett public service-uppdrag. En snabbutredning under sommaren kom fram till att en utgivning av tidningen inte är förenligt med den nuvarande public service-verksamheten. MTM har därför gått ut med en upphandling gällande produktionen av 8 Sidor från och med årsskiftet.

Under hösten pågår ett intensivt arbete med att få ihop verksamheterna så att allt är klart till årsskiftet. MTM:s nuvarande lokaler i Globen-området kommer att byggas om för att rymma medarbetare och verksamheter från Centrum för lättläst.

På årets Bok- och biblioteksmässa 25–28 september deltar MTM och Centrum för lättläst med varsin monter. Men för att man ska få ett smakprov på hur det kan bli framöver håller MTM och Centrum för lättläst ett gemensamt föredrag som heter **Rätten till kultur och information**. Talare är Roland Esaiasson, generaldirektör MTM, och Ann Katrin Agebäck, direktör Centrum för lättläst. Välkomna torsdag den 25 september klockan 10.00 till Svensk biblioteksförenings monterscen, C02:32.

Tips om appen Legimus

MTM:s app Legimus kan du använda för att läsa och ladda ner talböcker. Den har på kort tid blivit mycket populär och nu sker 25 procent av alla nedladdningar via appen.

Via vår webbplats legimus.se kan man också lägga till böcker i appen – sök efter böcker som vanligt och klicka sedan på knappen ”Appen” så hamnar böckerna i appens bokhylla. Via ”Mina sidor” kan du också ta bort böckerna. Uppdatera Bokhyllan vid start av appen för att se förändringarna.

Böckerna som ligger i bokhyllan är strömmande. Du behöver aktivt ladda ner dem om du vill läsa utan uppkoppling. Symbolen en liten jordglob visar att boken du läser är strömmande; om du ser en pil som pekar neråt så är boken nedladdad. Du kan läsa mer på: **legimus.se/appenlegimus**

Boktips: **VIP-rummet**

Teddy är färdig med brott efter åtta år på anstalt. Men han har inte en krona på fickan, och läget blir akut när en indrivare hör av sig och kräver pengar. Emelie vill avancera på advokatfirman Leijon. Byråns delägare ger henne oväntat uppdraget att tillsammans med Teddy ta reda på vad som har hänt den försvunne Philip Schale.

Med rasande tempo, känsla för samtiden och träffsäker jargong är **Vip-rummet** den första delen i ny serie av Jens Lapidus, en av Sveriges mest lästa kriminalförfattare.

Nedladdnings-toppen

Här är listan med sommarens populäraste talböcker

1. **VIP-rummet** T P
   av Jens Lapidus
2. **I maktens skugga** T P
   av Viveca Sten
3. **Den man älskar** T P
   av Mari Jungstedt
4. **Björndansen** T
   av Anders Roslund
5. **Tjockare än vatten** T
   av Carin Gerhardsen

Träffsäker. Populäre och framgångsrike författaren Jens Lapidus skriver träffsäkert om Stockholms undre värld.

FOTO: ANNA-LENA AHLSTRÖM

Böcker på ryska

På legimus.se finns talböcker på andra språk än svenska. Till exempel har vi fått in nya böcker på ryska som har lästs in av vårt systerbibliotek i Estland. Främst ryska och estniska romaner, men även översättningar av amerikanska och brittiska författare såsom Anna Borisova (Boris Akunin), Heino Kiik, Oskar Luts, Karl Ristikivi, Dick Francis, Simon Sebag-Montefiore, Mats Traat och Khaled Hosseini.

Ur MTM:s arkiv

December 1994

Material med olika strukturer har använts för att översätta Anders Zorns målning Midsommardans till taktil version. Konstintresserade Ingela Johansson studerar noggrant målningen på Nationalmuseums utställning Taktilt – inte se men röra. Foto: Martin Nauclér

Bokdebut. I väntan på sin bok har Olof tagit plats i konstverket Läsvrå med utsikt.

Olof Wretling
Ålder: 39 år.
Bor: Karlstad.
Familj: Fru Sofia, som också är med i Mammas nya kille, och tre barn.
Aktuell: Boksläpp oktober 2014 samt turné med Klungan.

KONSTNÄR: CLAES HAKE PLATS: PILANE SKULPTURPARK, TJÖRN

Olof Wretling är inte bara Mammas nya kille i radio och Katla i Klungans föreställningar. I höst debuterar han som författare trots att hans svenska uppsatser såg ut som ”prickigkorv, det var bara röda bockar överallt”.

TEXT LENA BOQVIST **FOTO** SOFIA WRETLING

”Hämningslös relation till språket”

Säg Olof Wretling, så vet inte alla vem man pratar om. Men säg Katla eller Livscoachen så nickar många och skrattar till. Humorgruppen **Klungan** bildades för tio år sedan och ur det föddes det populära radioprogrammet **Mammas nya kille**. I dag är det också många som känner igen Olof från barnprogrammen **Dafo** och **Pappas pengar**. I oktober blir det ytterligare ett nytt spår – han debuterar som författare med boken **Till häst genom Västerbotten**, som han har skrivit tillsammans med Sven Björklund.

– Det är en slags roadmovie till häst. Jag och Sven rider i ogästvänlig terräng bland mygg och glesbygd i jakten på det muntliga berättandet. Vi rider genom tre årstider för att göra det som bröderna Grimm gjorde för 200 år sedan. Vi samlar in muntliga berättelser från varje stopp, säger han.

I vanlig ordning är det mycket humor inblandat i det som Olof gör. Men enligt honom är det själva berättandet som är viktigt. Sven Björklund och Olof är båda med i Klungan och har ett gemensamt intresse för muntligt berättande. På biblioteksdagarna i Umeå i våras hade de ett bejublat uppträdande där Olof bland annat framförde en berättelse från den kommande boken som närmast skulle kunna beskrivas som en komiskt uppskruvad Torgny Lindgren.

– Jag älskar Torgny Lindgren och är det någonting jag har läst så är det hans böcker. Jag tycker att han är en fantastisk berättare framför allt. Alla kungar ska väl ha en hovnarr så jag har tagit mig friheten att titta fram bakom hans axel och skoja lite med honom, säger Olof.

Olof, född i Umeå, och med starka familjeband till Robertsfors och Överklinten fem mil norr om Umeå, har både berättarglädjen och rötterna i Västerbotten gemensamt med Torgny Lindgren.

– När jag nästan av en slump kom in på manusförfattarutbildningen hade jag väl insett att det där med att berätta en historia inte har att göra med vilket betyg man har

> Det är en slags roadmovie till häst.

Olofs boktips:

Liftarens guide till galaxen av Douglas Adams.
– Den kittlar mig under fötterna. T P

Mästaren och Margarita av Michail Bulgakov.
– Ett härligt äventyr och en annan värld att kliva in i. T

Merabs skönhet av Torgny Lindgren.
– Spänstiga noveller och avslutande sagor. P

i svenska. För jag hade ju jättedåliga betyg och mina svenskaprov såg ut som prickigkorv, det var bara röda bockar överallt.

När han växte upp gillade han Hassan, AB Svenska Ord med Hasse & Tage, Helt hysteriskt och David Lynch. De fick honom att drömma om att en dag hitta sitt språk och sitt uttryck.

Olof inledde dock sin yrkesbana inom idrotten och vann bland annat ungdoms-SM i höjdhopp två gånger. Men idrottsskadorna smög sig på och i samband med att hans pappa dog fick han en livskris. Det ledde till att han bestämde sig för att ändra riktning i livet. Han lämnade elitidrotten som 20-åring och började på en manusförfattarutbildning.

– Den energi som sorg föder kan göra att man får en enorm drivkraft som gör att man får ur sig sorgen. Jag kom på benen genom skrivandet och det var extremt otippat för mig.

– Från att ha känt mig som en sargad pensionerad trestegshoppare blev jag ”ung och lovande” igen. När man kommer från idrotten är man ganska gammal när man är 20 och jag skrev mina första pjäser när jag var 22, och fick ur mig fyra, fem pjäser ganska snabbt, säger Olof.

> Jag ser ingen koppling mellan svagheter i läs- och skrivförståelse och i att berätta berättelser.

En fri teatergrupp i Umeå fiskade upp talangen och han började sin bana som konstnärlig ledare och husregissör i två år, därefter tog Klungan vid.

– Förut när jag skrev manus innan rättstavningsprogrammen fanns var jag beroende av att någon korrläste manuset innan jag lämnade det ifrån mig. Nu så skiter jag fullständigt i stavningen, för det fixar ju datorn. Jag har en hämningslös relation till språket.

– Jag ser ingen koppling mellan svagheter i läs- och skrivförståelse och i att berätta berättelser. För mig finns inget som helst släktskap, säger Olof Wretling.

Trots sin uppväxt i en akademisk miljö, hans mamma arbetade på bibliotek och pappan var lektor på Lärarhögskolan, verkar han ha ett kluvet förhållande till litteratur. Han läser inte mycket böcker.

– Jag har inte läst en bokhylla men i varje fall ett hyllplan eller två. Jag har nog försökt kompensera upp det genom att samtala, lyssna på andra, ta reda på vad de vill. Få berättelser från livet istället för från böcker.

– Jag har ett inre motstånd mot att läsa hur andra skriver och jag vill liksom inte tappa bort min egen röst. Det var likadant när jag idrottade, jag vill göra på mitt sätt. Jag lovade mig själv att aldrig döda lusten. Lusten är trumf för mig! Du kan vara hur skicklig som helst på att skriva men har du inte skrivit din berättelse med lust och engagemang är det ingen som vill läsa den.

Att lyssna på Olofs tankar och formuleringar är ljuvligt och fler än jag har upptäckt denna berättare. De senaste åren har han gjort Sommarprogram och Vinterprogram i P1 framröstad av lyssnarna.

– De innehåller ju Olof. Där är det Olof som berättar och inte någon karaktär. Det hade varit häftigt om man kan utveckla det i framtiden, säger han. ●

På gång. Till häst genom Västerbotten blir talbok under hösten.

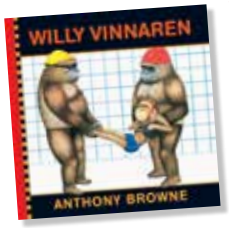
Regnrusk. Olof Wretling och Sven Björklund färdas i ur och skur i boken.

FOTO: ELIN BERGE

Fyra favoriter om apor

Aporna är tillbaka! Vi tipsar om fyra favoriter som handlar om udda och charmiga apor på annorlunda äventyr.

TEXT SOFIA GYDEMO

Willy Vinnaren av Anthony Browne P

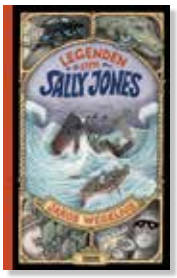
Willy är en klen liten apa som hellre läser och lyssnar på musik än sportar. Han tycker också mycket om att promenera och filosofera med sin bästa vän Lilly. Många skrattar och retar Willy för att han är som han är. En dag dyker den stora och elaka Buster Bister upp. Han utmanar Willy på ett slagsmål. Fin och tänkvärd bok om vänskap, att vara annorlunda och om att störst inte alltid är bäst.

Apstjärnan av Frida Nilsson T P

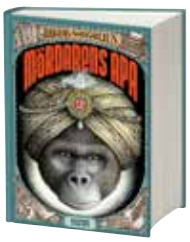
Nioåriga Jonna har växt upp på barnhemmet Renfanan. En dag kommer en stor gorilla dit i en skruttig bil. Gorillan adopterar Jonna som först blir förskräckt. Kan det vara sant att gorillor äter barn? En galen, rolig och samtidigt sorglig berättelse om vänskapen mellan Jonna och Gorillan.

Legenden om Sally Jones av Jakob Wegelius T P

Följ med gorillan Sally Jones på ett äventyr runt nästan hela världen. Som liten unge blir Sally Jones kidnappad av tjuvjägare i djungeln. Sally säljs sedan på en marknad till Frau Schultz som lär upp henne till mästertjuv. Jagad av polisen rasar äventyret för Sally Jones vidare och på vägen lär hon känna en sjökapten kallad Chiefen. En fantastisk bok som passar alla åldrar. Den vann Augustpriset för bästa barn- och ungdomsbok 2009.

Mördarens apa av Jakob Wegelius T

Gorillan Sally Jones är tillbaka! Tillsammans med Chiefen befinner sig Sally Jones i Lissabon. Redan från början får vi veta att Chiefen sitter i fängelse, falskt anklagad för mord. Sally Jones försöker göra allt för att rentvå Chiefens rykte. Wegelius har här skrivit en drygt 600 sidor fristående fortsättning på Legenden om Sally Jones. Återigen blir det ett spännande äventyr som tar Sally Jones runt stora delar av världen.

Skolbibliotek åt alla!

För några år sedan kom en ny skollag som säger att elever ska ha tillgång till skolbibliotek. Många skolor jobbar toppenfint med biblioteket, men det ser ändå rätt mörkt ut på skolbiblioteksfronten. Alltför många elever saknar bra bibliotek och jag frågar mig varför utvecklingen går så sakta. Argument som ”vi behöver inget skolbibliotek”, ”vi har lite böcker i klassrummen”, ”vi går till folkbiblioteket” eller ”vi har ansträngd ekonomi” är inte helt ovanliga.

Så vad är då poängen? Jo, ett skolbibliotek med proffsig personal som tillsammans med lärarna arbetar för att eleverna ska nå målen, det gör skillnad!

För elever med läsnedsättning är skolbiblioteket hur viktigt som helst! Det är ju här de får tillgång till talböckerna så att de kan läsa vilken bok de vill, precis som kompisarna. Jag blir beklämd när jag tänker på att många elever inte har den möjligheten.

Finns det någon ljuspunkt på skolbiblioteksfronten? Ja, här händer en hel del, skolbiblioteket lyfts fram i olika sammanhang. Det finns ett nytt lagförslag* som innebär att bristande tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning ses som en form av diskriminering – och det kan bidra till en positiv utveckling.

Skolbiblioteket är en viktig resurs i undervisningen!

Helena Nordqvist, skolbibliotekarie på MTM

* Lagrådsremissen **Bristande tillgänglighet som en form av diskriminering** finner du på www.regeringen.se/sb/d/18379/a/235277

Efterlängtade taktila bilderböcker

Ludde och någon
av **Ulf Löfgren**

Någon busar med kaninen Ludde som hittar saker där de inte hör hemma, en potatis i en sko och en boll i pottan. Vem är det som placerar saker på konstiga ställen? Boken **Ludde och någon** är den senaste taktila samproduktionen mellan MTM, finska Celia-biblioteket och Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek. De taktila bilderna och formgivningen är gjorda av Annica Norberg. Boken finns att låna via legimus.se och på närmaste bibliotek. I slutet av november finns den även till försäljning.

Snöutflykten
av **Jenny Nilsson**

Kim, som har en svår synnedsättning, ska ut och åka pulka med sin mamma. De åker många gånger nerför backen och ut på isen på sjön. När de ska bege sig hemåt har Kims fårskinnsfäll försvunnit. Hur ska de göra för att hitta den? **Snöutflykten** är en mycket enkel bok där den taktila texturen är central. Boken är producerad genom ett samarbete med Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) och är en fristående fortsättning på **Badutflykten**. De taktila bilderna och formgivningen är gjorda av Maria Beskow.

FOTO: SARA MAC KEY

Tecken. För barn med till exempel kognitiva funktionsnedsättningar kan tecken fungera som ett stöd vid läsningen.

Prinsen och önskestenen
IBBY-nominerad

Prinsen och önskestenen, MTM:s taktila bilderbok med tecken som stöd, är nominerad till listan Outstanding Books for Young People With Disabilities. Listan sköts av den internationella barnboksorganisationen IBBY och böckerna som väljs ut kommer att ingå i två turnerande utställningar och på den stora barnboksmässan i Bologna. Boken är skriven av Helena Davidsson Neppelberg och formgiven av Annica Norberg. Den innehåller förutom punktskrift och text i storstil även tecken som stöd. 2013 deltog MTM:s taktila bilderbok **God natt Alfons Åberg** på Bolognamässan. Läs mer om priset på ibby.se.

En dag om tillgängliga gymnasiebibliotek

28 november har Internationella biblioteket och MTM en gemensam informationsdag för personal på Sveriges gymnasiebibliotek. Programmet heter **Allas gymnasiebibliotek? Utmaning och inspiration för arbete med mångspråkiga och tillgängliga medier.** Informationsdagen är kostnadsfri och håller till i Stockholm. Anmälan görs via mtm.se senast den 31 oktober.

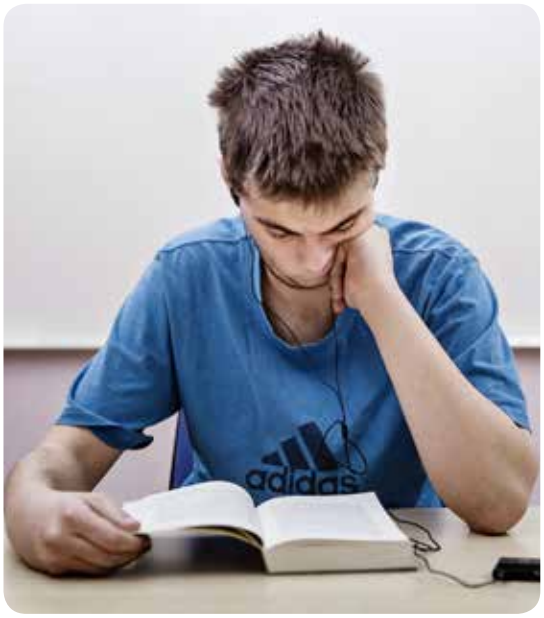

FOTO: SARA MAC KEY

Glöm inte Skolforum!

Den 27–28 oktober är det dags för årets Skolforum på Älvsjömässan utanför Stockholm. MTM finns på plats.

Den stora smällen – tillgänglig e-bok

Läsliv har tidigare berättat om MTM:s projekt som går ut på att lära förlag hur de ska göra sina Epub3-böcker tillgängliga. Förra hösten var det förlaget Opal som med hjälp av MTM gav ut boken **Full fart på Loke**. I år är det Lilla Piratförlaget som kommer att ge ut **Den stora smällen**, en bilderbok om en familj som ger sig ut på långseglats med katastrofalt resultat.

Epub3 är ett e-bokformat som gör det möjligt att skapa böcker med text, ljud och bild som samspelar på ett sådant sätt att även den som har en läsnedsättning kan tillägna sig innehållet. MTM hoppas genom detta projekt få fler förlag intresserade av tillgängliga e-böcker. **Den stora smällen** finns till försäljning i bokhandeln till hösten.

Vem vinner Barnens romanpris?

Fem böcker tävlar om Barnens romanpris 2014 – ett litteraturpris där barn själva läser, diskuterar och utser vinnaren. I år sitter sjätteklassare från Karlstad i juryn. Läs gärna böckerna du också så hänger du med! Alla böcker finns som talbok och några också i punktskrift.

Dödsknäpp av **Håkan Jaensson** T P
Barnhemmet av **Cecilia Lidbeck** T P
Augustinatt av **Maud Mangold** T
5768 visningar på Youtube
av **Ralf Novák-Rosengren** och **Anita Santesson** T
Kärlekspizzan av **Johan Rundberg** T P

Bakom priset står Sveriges Radio och UR. Med start 24 september kan radiolyssnare följa juryns samtal. Vinnaren avslöjas den 29 oktober.

Redo. Jessica Jonsson och Åsa Olsson möter många studenter som behöver talböcker eller annat stöd.

Även studenter med funktionsnedsättning ska känna sig välkomna på högskolebiblioteken, anser Jessica Jonsson och Åsa Olsson på Södertörns högskolebibliotek. De lotsar studenterna rätt när det gäller tillgänglig litteratur.

TEXT LENA BOQVIST **FOTO** CARINA GERDIN

Södertörns högskolebibliotek ser studenternas behov

Södertörns högskola utanför Stockholm har cirka 13 000 studenter. Här kan man läsa allt från ekonomi till journalistik. Snart huserar även delar av polishögskolan här. I en modern betongbyggnad strax intill huvudbyggnaden ligger högskolebiblioteket där många av studenterna pluggar till sina tentor eller lånar böcker. De studenter som behöver talböcker eller annat stöd får hjälp av bibliotekarierna Åsa Olsson och Jessica Jonsson.

– Vi hjälper främst till med talboksintroduktioner, visar hur man laddar ner och läser talböcker, säger Jessica. Nu är det Ipads eller smartphones som används mer än dator. Det har förändrats snabbt de senaste åren.

Hösten 2013 fick biblioteket ett större ansvar för studenter med funktionsnedsättning. Då blev det möjligt för studenterna att kontakta biblioteket direkt ifall de ville ha inläst kurslitteratur. Inget intyg behövs. Innan dess gick de via samordnaren på skolan som då utredde studenternas rätt till stöd. Bibliotekspersonalen registrerar nya talboklåntagare och skapar nedladdningskonton.

– Det kändes lite läskigt att ha mer ansvar, att vi skulle avgöra om de ska ha talböcker eller inte men nu är det inga problem alls. Ibland finns det några som tycker att det är ”häftigt med ljudböcker” men då får vi förklara vad som gäller … säger Åsa.

Men hur hittar man egentligen de som har behov av rättstavningsprogram, talsyntes eller talböcker? Biblioteket sätter upp lappar på anslagstavlor om vilken service de erbjuder. De informerar även nya studenter i början av varje termin vid en gemensam tillställning på skolan.

Åsa och Jessica betonar att samordnaren på högskolan fortfarande har en aktiv roll när det gäller studenter med funktionsnedsättning.

– Det är samordnaren som ger tillgång till resursstöd, förlängd tentatid, anteckningsstöd och ordnar så att studenten kan göra en tenta enskilt om behovet finns, säger Jessica. De ansvarar för allt stöd som har med deras studier att göra förutom biblioteket.

– Vi har ett väldigt gott samarbete med samordnaren och mejlar ofta och har regelbundna möten. Ungefär varannan månad träffas vi, säger Åsa.

> Det kändes lite läskigt att ha mer ansvar.

Kortfakta
Södertörns högskola i siffror (2013):

- 12 578 studenter
- 828 anställda
- 29 biblioteks-personal
- 69 utbildnings-program
- Ca 300 kurser

(Källa: sh.se)

Campus. Biblioteket har en central placering på högskolans område.

I fjol, 2013, var det 379 personer på Södertörns högskola som var registrerade för Egen nedladdning på MTM.

– Det var nog övervägande personer med dyslexi, men vi ser en ökning av studenter med kognitiva funktionsnedsättningar som koncentrationssvårigheter eller adhd, säger Åsa.

Åsa och Jessica tror dock att det finns ett mörkertal. Fler än dessa elever skulle säkerligen ha nytta av talböcker. Enligt Jessika är det många av dem med kognitiv funktionsnedsättning som inte har problem med läs- och skrivsvårigheter men det är lättare för dem att lyssna på en bok.

– Kombinationen att läsa en bok samtidigt som man lyssnar ökar markant, säger Jessika. Åsa nickar och lägger till:

– Ja, det finns ju också fler talböcker med text nu och de är bra för den här gruppen. De flesta tycker att det funkar med talsyntes. Vissa klarar inte riktigt av det men jag brukar trösta dem med att man vänjer sig.

Biblioteket lånar fortfarande ut bärbara datorer utrustade med program för lässtöd. Det finns också resursrum med stationära datorer som bland annat innehåller läsprogram, talsyntesprogram och rättstavningsprogram. Förut laddade de ner mycket talböcker och brände skivor till studenterna. Det har nästan upphört helt och hållet. Förra året laddade högskolebiblioteket ner 49 titlar och studenterna själva laddade ner 2 082 titlar. Studenterna sköter de mesta själv.

– Det finns en handfull studenter som inte vill eller kan ladda ner och då hjälper vi dem. Då har vi en kollega som bränner dessa skivor. Men det har minskat enormt. Vi beställer fortfarande inläsningar av en del kompendier men oftast scannar studenterna in dem själva och läser upp dem med talsyntes, säger Jessica. ●

> Vi ser en ökning av studenter med kognitiv funktionsnedsättning.

FOTO: FOTOGRAFTINA

Student. För studenter med läsnedsättning är biblioteket och dess personal en viktig resurs.

VEM FÅR LÅNA?

Den som har en läsnedsättning får låna tillgängliga böcker. Till läsnedsättningar hör:

- synskada
- rörelsehinder
- läs- och skrivsvårigheter
- hörselskada (för hörselträning)
- kognitiva funktionsnedsättningar (till exempel autism och adhd)
- utvecklingsstörning
- tillfällig läsnedsättning på grund av sjukdom eller skada

HÖGSKOLAN OCH MTM

På universitet och högskola samarbetar biblioteken och MTM för att förse studenter med läsnedsättning med anpassad kurslitteratur: talböcker, e-textböcker och punktskriftsböcker. Biblioteket lånar ut tillgängliga böcker, registrerar användare för Egen nedladdning, ger support och beställer ny kurslitteratur. MTM producerar kurslitteratur, gör den åtkomlig via det digitala biblioteket legimus.se samt ger support till den som arbetar på biblioteket.

5 frågor till ...

... Roya Abbaszadeh, heminstruktör, som lär taltidningsprenumeranter att läsa sin morgontidning på nytt sätt. Hon blir lycklig av att hjälpa andra och blundar fem minuter varje dag för att förstå hur det är att inte se.

TEXT LENA BOQVIST **FOTO** STAFFAN GUSTAVSSON

Hur är det att komma hem till folk och prata teknik?

– Så lätt är det inte. Du får ta det enklaste och viktigaste. Är man 90 år och ser dåligt kanske det räcker att lära sig två knappar på spelaren. Bemötande är a och o för mig. För mig är kvalitet viktigt, jag nöjer mig inte med att lämna en apparat och försvinna. Mina kunder får ”läxförhör” för jag vill vara säker på att de förstått hur de ska göra för att få sin tidning varje dag. De får visa mig.

Boktips: Mindfulness i vardagen av Ola Schenström.

Vad lär du dem?

– Det viktigaste är av och på, för att hämta tidningen. Och start och pausknappen.

Spelarna har tolv knappar och jag lär ut hur de fungerar. Vissa vill bara lyssna på tidningen rakt igenom och då behöver de inte kunna alla. Det finns också överlägg (reds anmärkning: skydd som döljer vissa av knapparna) som gör det lättare.

Vad tycker prenumeranterna om tidningarna?

– Majoriteten är jättenöjda. ”Tänk att en liten apparat kan göra så mycket”. Vissa är ensamma och är väldigt tacksamma att de har tidningen.

Funkar det att ta med tidningen till landet?

– Ja, det ska fungera inom Sverige. Jag brukar påminna dem att ta med sig routern och spelaren om man ska ta med sig tidningen.

Hur är det att jobba som instruktör?

– Det är intressant och intresset växer mer och mer. Jag visste inte att jag hade kompetensen att jobba med äldre... Jag trivs jättebra. Jag har lätt att kontakta människor och kan kommunicera med människor bra! Jag skulle gärna fortsätta jobba med hjälpmedel för synskadade. ●

Vänlig själ

Namn: Roya Abbaszadeh

Ålder: 49 år

Bor: Linköping

Gillar/hobby: Älskar människor och att hjälpa andra. Gillar resor och att meditera.

Aktuell: Taltidningsinstruktör, Polarprint

Läser helst: Skvallertidningar

Idag finns drygt 100 av Sveriges dagstidningar tillgängliggjorda och upplästa med talsyntes. Med taltidningen får läsaren tillgång till samma redaktionella material som i papperstidningen. Man kan läsa sin taltidning med en taltidningsspelare som lånas ut av MTM, och heminstruktören gör då ett hembesök för att visa hur spelaren fungerar. Utöver taltidningsspelaren kan man välja att läsa taltidningen i MTM:s app Legimus, i smarta mobiltelefoner eller surfplattor, eller ladda ner taltidningen till en dator.

Prenumerationsärenden går via respektive dagstidning.

Ljuv musik. Det bjuds upp till diskussioner, intressanta tankegångar och inte minst dans när Nobelmiddagen avnjutits.

Just nu pågår intensiva spekulationer om vem som får årets Nobelpris i litteratur. Och litteratur från hela världen synas i sömmarna. Men hur gör egentligen Svenska Akademien när de väljer ut en pristagare? Läsliv har svaret.

TEXT ANNA GUSTAFSSON CHEN **FOTO** SI6 16: HENRIK MONTGOMERY; SID 18: LARS PEHRSON

Nobelpriset –så funkar det

I början av oktober varje år infaller den vecka när de olika Nobelpristagarna tillkännages. För oss som arbetar på Läsliv är det förstås Nobelpriset i litteratur som står i fokus. Veckorna innan tillkännagivandet brukar innebära intensiva spekulationer och mediefokus på litteratur från olika delar av världen.

Hela processen börjar med nomineringarna. Senast den 31 januari varje år ska alla som vill nominera en kandidat ha lämnat in sina förslag. För att få nominera en författare ska man antingen vara professor i något litterärt eller språkligt ämne vid ett universitet eller en högskola någonstans i världen, eller ordförande i någon nationell författarorganisation. Även tidigare Nobelpristagare och ledamöter av Svenska Akademien kan nominera kandidater. Ett normalt år brukar ungefär 200 författare nomineras. Vissa nomineras bara av en instans, andra av flera.

> intensiva spekulationer och mediefokus

Den första gallringen görs av en mindre grupp på fyra eller fem personer som kallas Nobelkommittén. När de har sorterat bort ogiltiga nomineringar gör de en lista som hela Svenska Akademien godkänner.

Nobelkommittén arbetar sedan vidare med listan. Många av de nominerade kan sorteras bort ganska fort eftersom de inte håller tillräckligt hög kvalitet. De andra måste kommittén studera noggrannare. Till sist återstår en lista på fem namn. Eftersom många kandidater nomineras flera gånger är det inte ovanligt att ledamöterna i Nobelkommittén redan är bekanta med deras författarskap. I sådana fall räcker det att de uppdaterar sig och ser om författaren har publicerat några nya verk sedan sist.

Vissa kandidater finns kanske inte översatta till svenska, eller så finns bara några få verk tillgängliga. I sådana fall kan Svenska Akademien be någon att översätta

FOTO: SVENSKA AKADEMIENS NOBELBIBLIOTEK

Rikt utbud. Nobelbiblioteket är öppet för allmänheten. Föreläsningar och seminarier om modern skönlitteratur arrangeras för exempelvis bibliotekspersonal och bokhandelsanställda.

Ädel. Pristagarna får åtta miljoner i prissumma, ett vackert Nobeldiplom i skinn-pärm och en guldmedalj med Alfred Nobels porträtt.

dem. Eftersom det råder sekretess kring kandidaterna är översättningsuppdragen hemliga. Alla ledamöterna i Nobelkommittén skriver sedan ett varsitt utlåtande om de olika kandidaterna.

I mitten av september träffas Svenska Akademien igen efter sitt sommaruppehåll. Då presenterar kommittén de olika kandidaterna. Varje ledamot i Nobelkommittén lägger sin röst på någon av de fem huvudkandidaterna. Sedan har Akademien en knapp månad på sig att fundera och diskutera. Någon gång i början av oktober röstar man till sist fram pristagaren. Pristagaren måste få så kallad absolut majoritet, det vill säga minst hälften av rösterna, och minst tolv ledamöter måste delta i valet.

När valet är klart kontaktar Akademien pristagaren så att han eller hon ska få veta vad som är på gång innan det blir offentligt. Och till sist möter den ständige sekreteraren, för närvarande Peter Englund, pressen i den vackra Börssalen, som ligger i Svenska Akademiens lokaler. Prisutdelningen sker den 10 december, på Alfred Nobels dödsdag.

Nobelbiblioteket är Svenska Akademiens eget bibliotek och tillhandahåller arbetsmaterial för alla de litteraturpriser som Akademien delar ut till författare, översättare och forskare. Här finns främst skönlitteratur från 1850 och framåt. Facklitteratur finns i mindre mängd. Låntagarna är framförallt forskare, doktorander, lärare, journalister och författare.

– Biblioteket har fyra anställda men också ett nätverk av ”edsvurna experter” som bevakar olika språk- och litteraturområden för Akademiens räkning, berättar Odd Zschiedrich, verksamhetsansvarig på biblioteket. Både experterna och personalen har tystnadsplikt när det gäller inköpsförslagen. Men vi får också en hel del gåvor, både från enskilda författare och från förlag.

– Ledamöterna i Nobelkommittén läser inte bara på svenska, utan också på engelska, franska, tyska och andra språk, berättar Odd Zschiedrich. Ofta kan flera översättningar av samma verk finnas i biblioteket. Nobelpriset i litteratur är numera ett verkligt globalt pris och tanken är att de språkliga barriärerna ska vara så få och så låga som möjligt, säger Odd.

MTM väntar, liksom många andra, med spänning på vem som blir årets vinnare. Och i vanlig ordning finns säkert pristagarens verk utlåningsbara i legimus.se. ●

ILLUSTRATION: CARINA GERDIN

NOBELPRISET

10 senaste Nobelpristagarna i litteratur

Alice Munro, Kanada, 2013
Mo Yan, Kina, 2012
Tomas Tranströmer, Sverige, 2011
Mario Vargas Llosa, Peru, 2010
Herta Müller, Tyskland, 2009
Jean-Marie Gustave Le Clézio, Frankrike, 2008
Doris Lessing, Storbritannien, 2007
Orhan Pamuk, Turkiet, 2006
Harold Pinter, Storbritannien, 2005
Elfriede Jelinek, Österrike, 2004

BIT FÖR BIT

Hur mycket kan du om litteratur? Testa dig själv eller tävla mot andra! Läs en ledtråd i taget och svara när du tror att du kan. Rätt svar finns under frågorna.

	5 POÄNG	4 POÄNG	3 POÄNG	2 POÄNG	1 POÄNG
EN VERKLIG PERSON	Han föddes 1927 i Stockholm.	Personen har själv gett ut ett antal böcker, bland annat **Solidaritet utan gränser.**	Boken **Underbara dagar framför oss** av Henrik Berggren är en biografi över personen.	Han förekommer i Leif G.W. Perssons romantrilogi **Välfärdsstatens fall**.	Politiker som mördades 1986 på Sveavägen.
EN GENRE	En av de första böckerna inom genren kom ut 1726 i England.	Ordet betyder dålig plats och kommer från grekiskan.	Teman i böckerna är t.ex. individens betydelselöshet, övervakning, det totalitära samhället.	Exempel på titlar i genren är **Hungerspelen** av Suzanne Collins och **1984** av George Orwell.	Motsatsen till utopier.
EN VIKTIG HÄNDELSE	Kända förespråkare var Kata Dalström, Lydia Wahlström och Ellen Key.	**Pennskaftet** av Elin Wägner var viktig för händelsen.	Beskrivs av Barbro Hedvall i boken **Vår rättmätiga plats**.	Inträffade i Finland 1906, i Lichtenstein 1984.	Inträffade i Sverige 1921.
VIKTIGT FÖR VÄRLDEN	The Economist har räknat ut att Norge är bäst i världen på det här ...	... samt att Nordkorea är sämst.	Martin Widmark hävdar att barn med läslust gynnar det här.	Finns som olika typer, bland annat direkt och representativ.	Namnet har grekiskt ursprung och betyder ”folkstyre”.
EN DEBATT	Har sitt ursprung i en satirisk saga.	Författaren till sagan upptäckte att hon betalade 102 % i skatt.	Gunnar Sträng var den politiker som drabbades mest av sagan.	Det sägs att sagan bidrog till att Socialdemokraterna förlorade valet 1976.	Astrid Lindgren skrev sagan som bygger på en annan saga om en häxa med lång näsa.

FRÅGOR: HELENA LINGMERT

Rätt svar: En verklig person: Olof Palme. En genre: Dystopier. En viktig händelse: Kvinnlig rösträtt. Viktigt för världen: Demokrati. En debatt: Pompejipossa.

LIFE´S A BITCH AV EMELIE WEDHÄLL

Emelie Wedhäll ritar serier om livets berg- och dalbanor.

MYNDIGHETEN FÖR
TILLGÄNGLIGA MEDIER
Box 5113
121 17 Johanneshov

B
ENSKEDE 1
Portot betalt
Port payé
P3

BOKTIPS

Betydelsefulla kvinnliga konstnärer finns det gott om.
Vi tipsar om fem favoriter.

TEXT HELENA LINGMERT

Kvinnan bakom konsten

En mamsell i akademien

av Anna Lena Lindberg

Ulrika Fredrica Pasch, 1735–1796, målade porträtt av adeln och det burgna borgerskapet. Hon var också Konstakademiens första kvinnliga ledamot och en av få kända självförsörjande kvinnliga yrkeskonstnärer i Skandinavien före 1800-talet. T

Att skjuta en dront

av Boel Hackman

Poeten och konstnären Harriet Löwenhjelm, 1887–1918, skrev från början dikter som ett komplement till sina teckningar. Hon dog i tuberkulos endast 31 år gammal. Författaren vill i denna studie visa att Löwenhjelms dikter och bilder är moderna och att hon är relevant även idag. T

Att trotsa smärtan

av Frida Kahlo

När Frida Kahlo var 18 år blev hon svårt skadad i en bussolycka och plågades resten av sitt liv av svåra smärtor. Första tiden efter olyckan började hon måla för att gestalta sin situation. Genom ett urval brev till hennes närmaste får vi lära känna en människa som trots smärtorna känner livsglädje. T

Och jag målar ändå

av Helene Schjerfbeck

Innehåller brev från den finlandssvenska konstnärinnan Helene Schjerfbeck till konstnärsvännen Maria Wiik under åren 1907–1928. Med lågmäld humor utbyter hon tankar om sitt måleri, andra konstnärer, sökandet efter modeller men också om matbrist, kyla och ensamhet. Breven ger en unik inblick i de två konstnärernas liv. T

Tove Jansson: arbeta och älska

av Tuula Karjalainen

Tove Jansson, 1914–2001, arbetade både som författare, bildkonstnär och illustratör. Vi får följa henne från den konstnärliga familjen genom ungdomen och de första uppdragen via Muminvärlden och tills hon möter sin stora kärlek. T P

Böckerna finns i MTM:s bibliotek legimus.se.